

Олена Володимирівна Мартинюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті охарактеризовано організаційні аспекти забезпечення ефективності самостійної роботи студентів-філологів у контексті вивчення теоретичної фонетики англійської мови. Визначено місце і роль підручників, посібників, хрестоматійних і навчально-методичних матеріалів, ресурсної бази мережі Інтернет, сучасних інтерактивних технологій у самостійній навчально-пізнавальній діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота, теоретична фонетика, компетенція.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відповідно до програми навчальної дисципліни “Теоретична фонетика англійської мови” для студентів напрямку підготовки “Філологія” (вчителів іноземної мови, перекладачів), на лекційних і практичних заняттях розглядають лише основні, найскладніші, а також найбільш проблемні та суперечливі аспекти. Цілу низку питань передбачено для самостійного опрацювання. Для організації ефективної самостійної роботи недостатньо ознайомити студентів з переліком рекомендованої літератури. Надзвичайно важливо підвищити їх мотивацію, викликати зацікавлення до запропонованого матеріалу, оскільки студенти мають не просто отримати певний обсяг інформації, а й критично проаналізувати теоретичні положення, зробити самостійні висновки на основі опрацьованих джерел і фактичного матеріалу, порівняти окремі фонетичні явища в українській та англійській мовах.

Російська дослідниця Т. Агапітова наголошує на важливості звернення студентів до літературних творів, які наочно відображають розглянуті

теоретичні аспекти [1, с. 36]. Англійський науковець М. Ешбі зазначає, що найбільш доцільним є використання у навчальному процесі автентичних фонетичних матеріалів з реальних комунікативних ситуацій, а не “продуктів” фонетичних лабораторій [3, с. 96]. Такими матеріалами є, наприклад, пісні, аудіо- і відеоматеріали вебсайтів, теле- та радіопроекти, записи мовлення самих студентів. Окремі викладачі дотримуються думки, що студенти краще сприймають інформацію, коли вони здобувають її під час групової роботи, а саме: проведення спільних досліджень, розробки проектів, обговорень і дискусій. Відтак, постає проблема оптимальної організації самостійної роботи студентів у контексті вивчення теоретичної фонетики англійської мови, яка б містила опрацювання окремих теоретичних питань, обґрунтування на практиці сформульованих положень, інтерактивне навчання, індивідуальні та групові дослідження, проекти, передбачала інтенсивне використання сучасного програмного забезпечення, фонетичних ресурсів мережі Інтернет, сприяла активному розвитку фонематичного слуху, фонетичної й аудитивної компетенцій, стимулювала до самонавчання та самоконтролю.

Аналіз останніх публікацій і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Окремі аспекти навчання теоретичного фонетичного матеріалу висвітлено у працях Т. Агапітової (принципи укладення хрестоматії з дисципліни “Теоретична фонетика німецької мови” у системі професійної підготовки перекладачів); М. Броди (інноваційні процеси у вивченні фонетики англійської мови у вищому навчальному закладі); П. Роуча (вплив фонетичних і фонологічних змін на методику викладання фонетичних дисциплін); М. Ешбі, Х. Момпеана, Х. Фрейзер (сучасні технології викладання фонетики іноземної мови) та ін. Однак, проблема організації самостійної роботи студентів у контексті вивчення теоретичної фонетики іноземної мови не була предметом окремих науково-педагогічних пошуків.

Метою статті є характеристика організаційних аспектів забезпечення ефективності самостійної роботи студентів-філологів під час вивчення

теоретичної фонетики англійської мови. Дослідження передбачає звернення до зарубіжного досвіду у цій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Результатом самостійного опрацювання рекомендованих матеріалів з теоретичної фонетики англійської мови має стати збагачення теоретичної бази студентів, формування вмінь критично осмислювати, аналізувати, порівнювати й узагальнювати сучасні фонологічні концепції, формулювати власне уявлення про особливості функціонування фонологічного компоненту мови та мовленнєвої діяльності.

Організація самостійної роботи студентів-філологів під час вивчення теоретичної фонетики англійської мови має бути спрямована на розвиток у них низки компетенцій – інформаційно-пошукової, науково-дослідницької, лінгвістичної, міжкультурної, комунікативної.

Інформаційно-пошукова компетенція – уміння визначати власні інформаційні потреби; досліджувати інформаційні бази; виокремлювати й опрацьовувати необхідні дані; розробляти критерії оцінювання надійності інформації, наявної в мережі Інтернет.

Науково-дослідницька компетенція формується у процесі виконання самостійних дослідницьких завдань і розробки проектів. Вона охоплює вміння адекватно використовувати методи фонетичних досліджень, аналізувати, систематизувати та класифікувати опрацьований фонетичний матеріал; уміння логічно мислити, встановлювати взаємозв'язки між фонетичними явищами, порівнювати, синтезувати отримані фонетичні знання з теоретичними знаннями інших споріднених дисциплін (лексикології, компаративної лінгвістики тощо).

Розвиток лінгвістичної компетенції має відбуватись шляхом поглиблення і розширення знань про фонологічну систему англійської мови у порівнянні з українською (чи іншою іноземною мовою, що вивчається); ознайомлення з класичними фонетичними та фонологічними теоріями, фонологічними моделями, універсальними фонетичними класифікаціями, сучасними елементами прикладної фонетики, методами дослідження особливостей

сприйняття і відтворення прослуханого мовлення; розвитку вмінь характеризувати фонетичні явища, аналізувати історичний розвиток та сучасний стан мови, використовуючи термінологічну систему теоретичної фонетики; формування здатності орієнтуватись в основних етапах розвитку теоретичної фонетики як науки [1, с. 39].

У процесі розвитку міжкультурної компетенції відбувається вдосконалення вмінь розпізнавати функції і значення лінгвістичних (у нашому випадку фонетичних) відмінностей на соціальному, географічному й історичному рівнях; формування фонетичної культури іноземного мовлення.

Самостійна робота над фонетичним матеріалом має також сприяти вдосконаленню комунікативної компетенції студентів-філологів, а саме: набуттю вмінь аргументовано та послідовно висловлювати власну думку щодо опрацьованого матеріалу, обмінюватись інформацією, вести дискусії, діалоги з дотриманням фонетичних норм англійської мови (правильної вимови, коректних інтонаційних моделей).

Звідси постає завдання відібрати і систематизувати навчально-методичний матеріал таким чином, щоб досягнути прогнозованих результатів навчання, полегшити засвоєння інформації, отримати змогу здійснювати моніторинг навчальної діяльності та контроль якості самостійної підготовки студентів.

Важливе значення для активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів мають підручники і навчальні посібники. Мета підручника – у скороченому, скомпресованому вигляді розкрити всі компоненти навчання, найважливіші процеси й явища, які визначають специфіку певної сфери діяльності, сприяють формуванню здатності студентів накопичувати особистий досвід, уміння оцінювати явища та події навколишньої дійсності. Навчальний матеріал має структуруватися таким чином, щоб сформувати у студента-філолога власне бачення рішення проблеми, розвинути ті чи інші прийоми, методи і способи використання сучасних знань.

Характерними ознаками навчального посібника є науковість та обґрунтованість думок, визначеність, об'єктивність, достовірність фактичного матеріалу, методично зумовлена логічна послідовність. Цілісну внутрішню структуру посібника складають основний і допоміжний тексти та позатекстові компоненти. Основний текст має містити характеристику ключових понять курсу, допоміжний – тексти, що поглиблюють основні положення, опис вправ, завдань тощо.

Навчально-методичні матеріали для самостійної роботи студентів мають обов'язково містити питання для самостійного опрацювання, контролю і самоконтролю, тематику доповідей, рефератів та повідомлень, методичні поради щодо організації самостійної роботи, контрольні тести.

З метою активізації самостійної роботи студентів-філологів викладачі кафедр іноземних мов залучаються до створення підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і вказівок, термінологічних словників, які б відповідали зазначеним вище сучасним вимогам. Т. Агапітова доводить, що актуальним і методично виправданим є укладення хрестоматії з теоретичної фонетики, яка б містила систематизовані за розділами наукові, публіцистичні, та художні текстові матеріали, що становлять об'єкт вивчення дисципліни [1, с. 37].

Т. Агапітова справедливо зазначає, що з метою уникнення суб'єктивності і довільності добору рекомендованого фонетичного матеріалу для самостійної роботи студентів необхідно дотримуватися таких принципів:

- відповідності матеріалу меті та завданням навчальної дисципліни;
- урахування досягнень сучасної психологічної теорії мовленнєвої діяльності, лінгвістики тексту і методики навчання професійного читання у вищих навчальних закладах;
- збереження конститутивних ознак тексту (під час скорочення оригінальних текстів, цитування, виокремлення окремих фрагментів необхідно зберігати неперервність тексту, його цілісність та завершеність як

комунікативної одиниці, синтагматичні і синтаксичні зв'язки між окремими фрагментами);

– професійно-інформативної значущості та новизни матеріалів (вони мають доповнювати, поглиблювати і розширювати наявні знання студентів щодо фонетичної системи мови, відкривати перед студентами нові галузі фонетичних досліджень);

– урахування міжпредметних зв'язків (забезпечення можливості інтеграції й узагальнення знань, отриманих у процесі вивчення інших споріднених дисциплін);

– функціональності матеріалів (їх здатності слугувати матеріальною основою для вирішення мисленнєвих та комунікативних завдань, передбачених навчальною програмою);

– урахування комунікативного (прагматичного) спрямування матеріалів (акцентування уваги на стилістичній і жанровій визначеності, цілісності та зв'язності текстів для опрацювання);

– доступності матеріалів [1].

Важливим засобом організації самостійної навчальної діяльності М. Брода називає модульно-рейтингове навчання, яке передбачає засвоєння певної частини інформації й участь у діяльності, спрямованій на використання цієї інформації (у стандартних і нестандартних ситуаціях), надає можливість забезпечити систематичне вивчення предмету, створити стимули для регулярної й якісної роботи, у першу чергу, власними зусиллями [2, с. 50].

Для закріплення на практиці самостійно опрацьованого теоретичного матеріалу, на нашу думку, ефективним є використання програмного забезпечення, що здійснює фонетичний аналіз мовлення студентів (speech analyzers). Окремі версії таких аналізаторів доступні он-лайн. Існують програмні продукти на зразок Web Transcription Tool, які суттєво полегшують процес транскрибування аудіо- та відеоматеріалів, забезпечуючи студентам ефективний зворотній зв'язок під час виконання самостійних практичних завдань. У теоретичних дослідженнях і фонетичній практиці доцільно

використовувати ресурсну базу мережі Інтернет, а саме: фонетичні та фонологічні словники, глосарії, енциклопедії, флеш-анімаційні електронні бібліотеки, аудіо-ілюстраційні матеріали, графічні зображення, аудіо- і відеофрагменти мовлення носіїв мовних діалектів, електронні посібники тощо.

Ефективність формування навичок самостійної дослідницької діяльності студентів-філологів та їх мотивація до навчально-пізнавальної діяльності значно зростають за умов використання сучасних інтерактивних технологій [3; 4]. Особливої актуальності вони набувають під час виконання самостійних групових завдань чи розробки проектів. Сюди віднесемо використання фонетичних блогів (John Wells's phonetic blog, Phonoloblog та ін.), соціальних мереж (Facebook, Twitter), файлообмінників (YouTube, SlideShare та ін.), онлайн-курсів, віртуального середовища на зразок Moodle, корпусних баз даних (PhonBank, the UCLA Phonetics Lab Archive, the Speech Accent Archive).

У блогах розміщують коментарі, описи фонетичних явищ, графічні об'єкти, відео- й аудіоматеріали, посилання на інші блоги та веб-сторінки. Блоги відрізняються від сайтів своїми інтерактивними можливостями: студенти мають змогу порушувати важливі питання, обмінюватись інформацією й отриманими результатами досліджень, обговорювати навчальні проблеми, висловлювати свою бачення тих чи інших фонетичних явищ.

Соціальні мережі надають студентам можливість надсилати і читати стислі текстові повідомлення (можна скористатись смартфоном), а також об'єднуватись у групи за інтересами.

Файлообмінні мережі містять сотні фонетичних відеофайлів, PowerPoint-презентацій, які можна завантажити та використати для аналізу фонетичних явищ, виконання індивідуальних чи групових дослідницьких проектів тощо. Студенти мають змогу завантажити власні матеріали на сервер таких файлообмінників, що значно активізує обмін навчальною інформацією.

Фонетичні онлайн-курси, розроблені у віртуальному навчальному середовищі, мають на меті відтворити всі елементи аудиторного навчання – ознайомлення з теоретичним матеріалом, практичні завдання, оцінювання

результатів і, що найважливіше, інтерактивну взаємодію між учасниками навчального процесу. Для самостійного вивчення фонетичного матеріалу ефективно використовується платформа Moodle, де викладачі створюють власні навчальні курси.

Корпусні фонетичні бази даних містять спеціально відібрані матеріали, взяті з реальних комунікативних ситуацій, – так звані мовленнєві корпуси. Їх можна використовувати у процесі фонетичних досліджень. Так, наприклад, PhonBank слугує для аналізу дитячого мовлення, the Speech Accent Archive – для аналізу мовлення дорослих носіїв англійської мови й осіб, які її вивчають, the UCLA Phonetics Lab Archive містить фонетичні та фонологічні факти з більш ніж 200 мов.

Зростання обсягу самостійної роботи призводить до необхідності поєднувати контроль за навчальною діяльністю студентів з боку викладача з іншою його формою – самоконтролем, питома вага якого зростає. Це надає можливість студентові самому бачити результати свого навчання й є основою вдосконалення управління навчальним процесом шляхом внесення відповідних коректив. Таке поєднання забезпечує розвиток емоційно-вольової сфери і пізнавальних інтересів учасників навчального процесу, підвищення відповідальності, формування акуратності, діловитості [2, с. 52].

Висновки. Отже, організація самостійної роботи студентів-філологів у контексті вивчення теоретичної фонетики англійської мови має бути спрямована на розвиток у них низки компетенцій – інформаційно-пошукової, науково-дослідницької, лінгвістичної, міжкультурної, комунікативної. Важливе значення для активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів мають підручники, навчальні посібники, навчально-методичні матеріали, що повинні обов'язково містити питання для самостійного опрацювання, контролю та самоконтролю, тематику доповідей, рефератів і повідомлень, методичні поради щодо організації самостійної роботи, контрольні тести. Актуальним та методично виправданим є укладення хрестоматії з теоретичної фонетики, яка б містила систематизовані за розділами наукові, публіцистичні і художні текстові

матеріали, що становлять об'єкт вивчення дисципліни. Для закріплення на практиці самостійно опрацьованого теоретичного матеріалу ефективним є використання програмного забезпечення, що здійснює фонетичний аналіз мовлення студентів. У теоретичних дослідженнях та фонетичній практиці доцільно використовувати ресурсну базу мережі Інтернет: фонетичні і фонологічні словники, глосарії, енциклопедії, флеш-анімаційні електронні бібліотеки, аудіо-ілюстраційні матеріали, графічні зображення, аудіо- та відеофрагменти мовлення носіїв мовних діалектів, електронні посібники. Ефективність формування навичок самостійної дослідницької діяльності студентів-філологів та їх мотивація до навчально-пізнавальної діяльності значно зростають за умов використання сучасних інтерактивних технологій на основі фонетичних блогів, соціальних мереж, файлообмінників, онлайн-курсів, віртуального середовища, корпусних баз даних. Зростання обсягу самостійної роботи актуалізує самоконтроль як альтернативну форму контролю результатів навчальної діяльності студентів-філологів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. До напрямків подальших наукових досліджень віднесемо пошук ефективних форм, методів і технологій використання інтерактивних технологій навчання теоретичного фонетичного матеріалу.

Список використаної літератури

1. Агапитова, Т. Г. Принципы составления хрестоматии по курсу “Теоретическая фонетика” в системе профессиональной подготовки будущего переводчика / Т. Г. Агапитова // Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. – Пермь, 2011. – № 5. – С. 36–45.

2. Брода, М. В. Дидактичні умови забезпечення інноваційних процесів у вивченні фонетики англійської мови у вищих навчальних закладах / М. В. Брода // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Харків, 2011. – Вип. 18. – С. 46–55.

3. Mompean, J. Phonetics Teaching and Learning: an Overview of Recent Trends and Directions / J. Mompean, M. Ashby, H. Fraser // ICPhS XVII Special Session (Hong Kong, 17–21 August 2011). – Hong Kong, 2011. – P. 96–99.

4. Roach, P. Phonetics and Phonology – Past, Present and Future: interview [Електронний ресурс] / P. Roach. – Режим доступу : http://www.cambridge.org/servlet/file/store7/item2493461/version1/EPP_PC_03_TS.pdf.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Бідюк Н. М.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2013.

Мартынюк Е. В. Организация самостоятельной работы студентов-филологов при изучении теоретической фонетики английского языка

В статье охарактеризованы организационные аспекты обеспечения эффективности самостоятельной работы студентов-филологов в контексте изучения теоретической фонетики английского языка. Определены место и роль учебников, пособий, хрестоматийных и учебно-методических материалов, ресурсной базы сети Интернет, современных интерактивных технологий в самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, теоретическая фонетика, компетенция.

Martynyuk O. V. Organization of unsupervised learning activities for philology students in teaching theory of English phonetics

The article deals with the characteristics of the ways of organizing the effective unsupervised learning activities for Philology students in the context of teaching the theory of English phonetics. The author defines the place and the role of textbooks, manuals, reading books and methodological instructions, the resource bases of the Internet and the modern interactive technologies in the students' unsupervised learning and research activities.

Key words: unsupervised learning activity, phonetic theory, competence.